

LES AUBADERES MORENQUES

Manuel COLL I TABERNER

A la vora de l'Ebre, abans que les aigües del riu arribin als peus del castell de Móra, hi podem trobar el lloc d'esbarjo conegut com l'Aubadera; una plantació d'arbres de ribera que queda envoltada per les corrents fluvials quan el riu creix, o fins i tot inundada quan baixa una bona riuada. D'aubes i aubaderes en podem trobar seguint les vores del riu i en les illes que es formen enmig d'ell. El curs del riu actualment és més estable per causa de les nombroses preses construïdes al llarg de l'Ebre i dels seus afluents. Encara i així les vores del riu van canviant i són inestables els seus galatxos i les seves sequines, depenent de com es decanti la corrent del riu. Les plantacions d'aubes i altres arbres riberencs, els canyars, els tamarits i els diversos matolls riberencs: tota la vegetació ajuda a l'estabilitat de les vores del riu. La força que la humitat del riu dóna a la vegetació riberenca obliga els pagesos a lluitar constantment per a què no s'estengui en els seus conreus a la vora del riu: les sènies cultivades.

La fusta d'aube o àlber és corretjosa i es feia servir molt en la construcció. Es tallaven els àlbers de tronc gruixut per a emprar-los com a bigues travesseres, i els de tronc més prim servien per a muntar bastides. Com a combustible la fusta de l'àlber no era gaire apreciada, però també es feia servir a l'hivern barrejada amb altres fustes més calorífiques com la d'ametller, d'oliver, de carrasca, etc.

En el *Diccionari General de la Llengua Catalana*, de Pompeu Fabra, podem trobar la definició de l'aube en l'entrada **àlber** *m. Arbre de ribera, de fulles caduques, sinuades, verdes pel dessobre i blanques pel dessota* (*Populus alba*), *de la família de les salicàcies, dit també arbre blanc o alba...* En el mateix diccionari podem trobar recollides les formes col·lectives d'aquest arbre riberenc com *albera* i *albereda*. És, doncs, en aquestes formes citades per Pompeu Fabra, *àlber* i *alba*, en les que ens hem de basar per a reconèixer les formes derivades o les dialectals.

Així, si bé a Móra aquest arbre en la forma corrent de la parla ha quedat avui en el nom aube, i el seu nom derivat col·lectiu com *aubadera*, la toponímia ens indica que antigament es va fer servir la forma col·lectiva *aubal*. Aquesta antiga forma *aubal* ha quedat registrada en el nom d'una partida de Móra la Nova: *els Aubals*, situada enfront mateix de l'actual lloc de l'*Aubadera* de Móra d'Ebre, a l'altra banda del riu. Avui dia dóna nom a la zona industrial allí establerta: *Polígon Industrial de la Partida dels Aubals*.

El nom de partida *Aubals* el podem trobar en les vores de l'Ebre d'altres pobles riberencs, així a Ascó, a Benissanet, etc. En canvi a Mequinensa hem de considerar el nom de partida *l'Auvera*, a la banda dreta de l'Ebre, aigües avall del nucli urbà mequinensà.

Si ens atenem a les regles de formació de noms podem deduir que també poden derivar d'*Àlber* o *Alba* formes com *Albar*, *Albesa* o *Albet*, indicant-nos una col·lectivitat d'àlbers, una selva o bosc destacable on aquest arbre és predominant. Si consultem el volum II de l'*Onomasticon Cataloniae* podem veure com aquestes possibles formes derivades de l'àlber estan registrades en la toponímia antiga. En alguns casos d'aquests topònims derivats crec que Joan Coromines fa d'ells unes interpretacions etimològiques allunyades de la fitonímia; les quals no fan res més que complicar els seus veritables significats originals.

Per a poder veure aquesta possible equivocació etimològica de Joan Coromines penso que cal llegir atentament el que escriu sobre la població valenciana d'Albal. Ens diu que aquesta vila està situada entre Torrent i l'Albufera, uns 8 quilòmetres al sud de València i que:

“No hi ha dubte que ve de l'àrab **al-bal** —el secà—, mot de l'àrab ja antic, —terra elevada, no regada, amb vegetació de terra seca (com palmes, palmeres)—. Geogràficament s'explica sobretot per contrast amb el terme dels dos pobles, entre els quals es fica i en part està inclòs el d'Albal: tant Catarroja com Beniparrell són edificats dins l'Horta de València, i el secà hi comença ja ben a l'oest del poble; mentre que Albal és més distant de l'Albufera, l'Horta ja no arriba a les cases de la població, i en el seu terme la porció d'horta i marjal és cinc o sis vegades més estreta que les d'aquells dos”.

Aquesta descripció que ens fa el mestre Coromines ens indica que el terme d'Albal té terrenys d'horta en els que podem pensar que hi hagueren àlbers i altres arbres de ribera. Un producte d'Albal, típic de l'horta valenciana, és l'orxata de xufla, que ens arriba a Móra i ens ajuda a suportar dolçament el ardents i xafogosos estius riberencs.

Crec, doncs, que Joan Coromines es va equivocar buscant una explicació etimològica aràbica per al nom d'Albal. Tampoc no sembla encertada una interpretació etimològica de caire romànic feta per estudiosos de l'onomàstica valenciana que pensen que *Albal* pot ser una derivació de *El Val* (*el valle*, en castellà; *la vall*, en català).

Així, penso que el mateix Joan Coromines, en el seu escrit sobre *Albal*, a l'*Onomasticon Cataloniae*, contradiu la seva interpretació aràbica quan exposa l'extensió del nom d'Albal com a partida:

“El trobem molt representat a les terres de l'Ebre, on s'usà almenys antigament, amb valor encara com a apel·latiu en text romànic: «vineas et campos tam in rigativo quam in albales» en doc. de 1173 relatiu a Sixena (Miret S., *Templ.*, p. 115); i també entre Aragó i Navarra: «unum albalem ad illam acequiam, que no fuit partita...»; in Podio Sancii unum albal juxta vineam de Hiuda» en un doc. de Tudela c. 1188... ja en l'Ebre català el trobem, com a nom de partida, en plural, i amb la *l* tornada *u*. *Los aubals* és el nom d'una pda. de quasi tots el termes de la Ribera: *Los Aubals* en les enquestes d'Ascó, Garcia, Móra la Nova i Miravet, i a Benissanet on també en tinc nota de n'Artur Bladé i Desumvila”.

Aquestes partides riberenques dels Aubals estan situades en les proximitats del riu Ebre i per tant no serveixen d'argument per a recolzar el significat aràbic de secà que el mestre Coromines proposa per al nom d'*Albal*. L'observació del terreny riberenc ens assenyala que l'origen del nom d'aquestes partides de les vores de l'Ebre és un reflex de les seves antigues característiques forestals. I seguint els documents citats veiem com la forma *Aubal* conservada en la toponímia riberenca és una forma dialectal provinent de la forma primigènia *Albal*, i que ambdues formes són derivades del nom de l'arbre riberenc que coneixem com àlber, alba o aube.

Caldria, per tant, que l'onomàstica valenciana estudiés amb més profunditat aquesta possible motivació forestal d'alguns dels seus topònims amb els noms d'*Albal* o *Albar*. Tot i que potser aquest estudi tindrà les seves dificultats si considerem que moltes alberedes valencianes hauran desaparegut per causa de les pressions agrícoles i urbanes que històricament podem observar en el nostre espai mediterrani. Tanmateix, seguint el curs del riu Ebre encara podem contemplar aubaderes ben puixants que guarden les vinyes i els fruitals de les sènies riberenques.

BIBLIOGRAFIA

FABRA, Pompeu (1980). *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Edhasa.

COROMINES, Joan (1994). *Onomasticon Cataloniae*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, vol. II.

CLIMENT, Josep Daniel; CASANOVA, Emili (2003). “L’aportació toponímica de Nicolau Primitiu (1925-1965)”. *Butlletí Interior* de la Societat d’Onomàstica (Barcelona), núm. 94.

